

Hout

Den 2^{den} Mei 1896 bezocht ik de gemeente Hout. Ik kwam
voer rijtuig uit Hoosendaal. - Van Hout valt niets bijzonders te zeggen; het is een vrij welvarende landelijke gemeente. - De geestelijkhed kwam op audiencie; daarna een bid van den Raad. - Secretaris ^{zaken} voor een stroopwafel, iemand, die het waarnemt, totdat een volwassen ^{mens} secretaris (een jongen uit Hout) 23 jaar is. - Hout heeft een mooi marktplein, tegenover het Raadhuis wordt het ontseind door een gat, om water te hebben als er eens brand komt.

Er is te Hout een oude kerk, waarin beroemde houten beelden, afkomstig van de abdij van ^{de gemeente Schelle, no.} Sint-Jansmolen, werden ontdekt. In de dagen der beeldensstorm zijn die beelden door de boeren op karren geladen en in boeren schuren verborgen. Zoo kwamen de kanunnikken baken en de beelden voor de biechtstoelen (waaronder vooral merkwaardig is een bezende monnik) te Hout te recht. Het orgel uit diezelfde abdij staat in de kerk te Oud-Gassel. ^{of geschiedenis in Antwerpen} De pastoor restaureerde het prieesterkoor, en gaf daarvoor een halven ton uit; ^{van de biechtstoel van den pastoor} de hele kerk te restaureren, zou volgens Cuijpers ^{nu} 50,000 kosten. -

De verbindingsweg van Hout met Huybergen is verhard tot de Houtse plantage; de legenhooiwoordige eigenaar van die bezitting ^{Lansens}, een heer uit Brussel, wil den weg verleggen om zijn goed heen, en wil dan in de kosten der verharding wel wat bijdragen.

De burgemeester van Hout (commissaris van de tram Tholense veer - Antwerpen) had mij een extra-tram aangeboden; ik bedankte.

De harmonie kwam een serenade brengen. -

Ik kwam om half tien te Hout aan, en reed omstreeks twaalf uur naar Bergen op Zoom, waar ik in een hotel intreed, om daarna naar Maastricht te rijden.

De administratie van den ontvanger te Hout was vrij goed in orde; omtrent die van den secretaris waren enkele kleine opmerkingen te maken.

Den 29 Augustus 1900 kwam ik weder te Hout; men is onder leiding van Cuijpers, bezig met de verdere restauratie van de kerk;

Kwart.

met B. en W. ging ik even daarom dan blijken, vooral ook om de moeite beeldten, noch mocht den man niet voor de biechtkapel van den pastoor nog eens ^{terug} te zien. —

Men is zeer tevreden over den secretares lyoos en; hij is sinds 3 jaar secretares; hij kreeg zijne op leiding van den voorzitter, den secretares van Worms, den Heer van Son, thans ~~1872~~, secretaris ambtelijk ter secretarie van Breda. Hij is ongehuwd en woont bij zijne moeder, die een kerberg heeft.

De ledien van den Raad zijn slecht over de gemeente verdeeld; 1 voor de Heerde, 1 op de Cijfhoek, 1 op de Utrechtsche hil en 1 de Worms. Van de ledien, die thans te Worms wonen, waren er 2 voorziger respectievelijk te Spellestraaten en te Maerstraaten; zij deden hiervan zaken dan hant en gingen verenigen te Worms, zij legden hiervan mandaat als raadslid belast niet meer.

De nieuwe burgemeester, Daveneldt, woonde te Heerde, hij maakte bij naaktere kennismaking een gunstiger indruk; zeer vriendelijk bedankte hij voor het aanbod, om lid van den gemeenteraad te worden. —

De welhauder huigels is de schoorrivader van Testers te Hulstertem; hij kan licht mij een grote schreeuw en een lastige vent; hij moet zeker rijk zijn; men schat hem op een half miljoen! Zijn verheerl wonen de drie veldwachters van Worms alle drie te Worms; zij mochten om de beurten vertelding doen, waar ook al oft de keuren is. —

Men wou te Worms blijibaar heel ruim voor een braderie weg naar Elburgbergen; het raadslid Kuyper, heus had niet ⁷ tegelyk stemmen een raadsbesluit nissen door te dragen, om daarvoor 75% aan de Provinciale staten te brengen; maar doch besluit nu nog genomen worden, dan zou het volgens den burgemeester van voordeelijker niet meer gecomen worden. — De burgemeester kreeg de zelfs, dat de Raad ongevegen zou zijn om de kosten te voeren, om een behoorlijke plan op te laten maken. — Onder Elburgbergen liggen van dien weg een twaalftal boerderijen en veel land, wel gehuurd van Agneta, die best land uit de gemeente; onder Worms liggen langs dien weg voorwaarlijk boschen, allen eigendom van den Heer Ensens.

Kwart.

B. en W. zullen in de war met het reum der valergang in terecht de wegen; vroeger deden de boeren doch; zij beklachten dan behuikkondende, en moesten daarom mest van. Thans wilden de boeren doch niet meer daan; zoudt de gemeente het nu dan, dan had men wel ty vaste arbeid en nooit. — Ik gaf hen denkbeeld van, om te troosten deswege een speciaal belasting te lopen, omdat de wegen niet te onderhouden zijn, als dat staten vol water blijven staan door dat ze niet gevoegd worden.

Op mijne audiencie verschenen de pastoors van ~~Worms~~, ~~deel~~ Utrecht en van Heerde; zij kwamen bedanken voor de benoeming van v. Daveneldt tot burgemeester van Worms; daarna verscheen de Heer Pausmachers, die het verharden van den weg Elburgbergen — was bij mij hiervan bepleiten, en daaromweg, of dat misschien oeff dat reden mocht niet, waerom ik hen niet had aangebevolen ^{als} burgemeester van Worms. Die reden zeide ik hem natuurlijker niet. —

Den 21 April 1904 kwam ik weer te Worms; vanuit Bergen op Zoom ging ik en per spoor heen; ik red vervolgens naar Elburgbergen, en van daar naar Hoogerheide, daarvan ik de tram nam naar Hulstertem. — Per tram keerde ik van ~~Hulstertem~~ opzoom naar Bergen op Zoom terug. —

Audiencie verleend aan pastoor en kapelaan van Worms; en aan de beide geestelijken uit Heerde. Ze hadden niets bijzonders te vertellen. Daarna dan den can. mts. Goderie, die zich onthield, voor het geval dat er een notarische standplaats te Hulstertem mocht worden opgericht, om daar te worden benoemd; hij was 12 jn can. mts.; was geene goeroed mede een poffrouw uit Worms (juffrouw Dierckx?) die hem zeker f30.000 kapitaal aanbracht; daardoor kon hij in Hulstertem rustig de praktijk uitoefenen, zonder aan de naburige no. huurders een onfaire concurrentie aan te doen. — Ik heb hem geraden om zijn belangen bij den Off. v. Justitie te laten bepleiten.

De restauratie van de kerk is nu afgelopen; de pastoor is nu met een moeien processus bezig. — Ik ging de kerk nog eens zien, en werd daarbij door den pastoor met dien kapelaan rondgeleid.

Hooch.

De bevolking van Wouw gaat langzaam vooruit; van drinkhuischap, rechters enz. hoort men weinig; doch daas de moraliteit niet vooruit: van alle huwelijken zijn zeker 60% gedwongen huwelijken. — Onwettige gebouwen komen daarom tegen bijna niet voor.

Bij periodieke raadsverhiering wordt er weinig duidelijk gedaan; dan loopt het gewoonlijk zonder stemming af. — Bij verschillende aanhoudingsverhieringen wordt de openbare dienst op stellen gezet.

In 1901 is Bondam begonnen het oud archief te inventariseren; hij bleef in zijn arbeid steen; het archief is nog niet geordend..

G. en W. mochten er toe overgaan om van gemeenteweg de waterleidingen te laten ruimen; er zijn thans zóó veel wegverdigingen, dat het 200 niet langer kan.

Van de gemeente veldwachters staat er thans een te kleur; ze maken nog steeds alle drie om de beurt nachtdienst daan.

Te Tindorp is geen liefdehuis; daar gaan de meisjes naar de openbare school. — De baas van de huiseen coöperatieve staamzuivelfabrieken wordt verbacht en opgeheven wegens gebrek aan samenwerking. Wel jammer!

Den 12 June 1908 kwam ik weer in Wouw. De oude pastoor Genet heeft nog en kwam weer ter audiëntie; hij vertelde mij, dat hij eenigenroon wereldsche geestelijker uit het bisdom Breda was. De abdij van St. Bernard ^{gedeeltelijk} gemeente Schelle provincie Antwerpen voorzag in den tyd in de zielsoor op een driekant plaatsen, nl. te Wouw, te Oud-^{geheel} Lopik ^{te Wouw} en Oudenbosch; aan de ~~oude~~ pastorie was een wereldsche kleer pastoor en een niet kleer kapelaan; aan ~~oude~~ ^{de} ~~oude~~ pastorie was het juist angebeerd. Om aan deze ongenoegschappen halfslach liep toestand een einde te maken, verklaard door den bisschop van Breda in 1875 met de abdij te Schelle een roeping getroffen, volgens welke de pastorie te Wouw geheel zou worden door wereldsche kleer uit het Bisdom Breda, tenzij de Pastorie te Oud-Lopik geheel kwam in handen van de orde uit Schelle. — Een soortgelijke toestand treft

Hooch.

men nog te Nuisendaal aan: daar is een parochie met een kerk, tijds als Pastoor en moet gewone seculiere geestelijken als kapelaans. — Overigens zijn de parochies in het Bisdom Breda bezet door seculiere geestelijken. —

Van Verdijl vermaa ik later, dat de verhouding tussen den pastoor te Wouw en dien te Zierle alles le menschen toekint over te laten; tenzij de Kleuren hadden staan wachten om toe aan dienst te worden toegelaten, hadden ze elkaar genegerd en den rug toegekeerd; ze hadden elkaar zelfs niet gesproken. —

We Pastoor van Wouw preeg den burgemeester, omdat dese op tweeden Pinksterdag geen permisie had willen geven aan Noberti, om voorstellen te geven met zijn paarden spel. — Noberti had taen van den boekhandelaar Raymakers permisie gehregen, om zijn tent op te slaan op een hem behorend stuk weiland; de voorstelling was des teel doorgegaan, maar de burgemeester had toch gedaan wat hij kon om het te verhindelen.

Gemeente Raymakers kreeg ook ter audiëntie en vraag financieelen steun van de provincie in de kosten van uitbarding van een weg naar Steenbergen; ik leen hem weinig hoop geven, dat de staten aan dien weg geld zou, den geven.

Secretaris Epastor is sinds een paar jaren geluurd met een bewergermeijje uit Wouw; hij woont nu op zijn eigen en heeft niets meer te maken met de herbergzaak van zijn moeder.

De leden van den Raad waren thans beken dan vroeger over de gemeente verkeerd; daar waren er vijf in het dorp, (in de kom), en zes verder over de gemeente verspreid.

Ook oud archief is nog niet geplaatst; de burgemeester zal er over schrijven aan Epastor Stat.; in 1901 werd de rommel uit elkaar gehaald door den Bondam; sinds die dag er niets meer aan; de gemeente kounde een archiefkamer bij, om alles behoorlijk te kunnen bergen.

Vele klachten over de lastbaarheid van het onderhoud van den weg Wouw - Steenbergen; de barren van de steenfabriek te Tindorp van Ensens rijden alles kapot.

Niettegenstaande er in Wouw voor een dochter een zeer loonenrechte praktijk is, betaalt de gemeente aan Ds. van

Hooch

parzen jaarlijks f 2.000. — v. Aarsen is pas 45 jr oud, zoodat het verstandelijk nog langzaam zal blijven; — B. en W. vonden het een onreus.

Wellegenslaande men zich veel moeite geft ons deelnemers te vinden voor het herhalings onderwijs, hoor was men daarmede tot nu toe niet gelukkig. Het wil er bij de menschen niet in.

Den 10 April 1912 kwam ik weer in Waalwijk. Vanuit het dorp de Kwaadse te Rosendaal was ik per auto eerst via Waalwijk en Steenbergen naar Nieuw Vossemeer gereden; daarna over Lepelstraat naar Bladel, en van daar over Bergenoopzoom naar Waalwijk; ik keerde van daar weer terug Rosendaal terug.

Ik verleende audiëntie aan de kapelaans van Waalwijk en Bleerle; de beide pastoors waren ziel; aan den gemeente secretaris loopen, die mij bewaagd bedankte, dat ik in hem in 1911 op mijn aankondiginglijst geplaatst had van burgemeester van Waalwijk; hij had dat van een kamerlid gehoord!

Van de raadsleden waren er 5 in Waalwijk, onder wie de wethouder Duynkerke; twee in Bleerle, onder wie de wethouder Dekkers; 1 op de Heil; 1 op Vastlaar; 1 op Westlaar en 1 op Bladel.

Industrie is er in de gemeente weinig; een steenfabriek van Ensens, en een dijk van Bleerle, verder niet. — Het gaat den boeren buitengewoon goed; vooral door de grote stroombuinfabrieken maken ze goede zaken.

Hogenbos werden bloots in de gemeente suikerfabrieken gebouwd; vooral door welke kunstmatig de graei geduwden werden; soms bieken op eenzelfde veld, drie jaren achter elkaar; maar dan moet men den grond toch wel erg uit. — Het kost echter grote moeite, om de harde wegen te bereiken met de geboden biekenkorren; als er maar meer hard wegen waren, zou de biekencultuur zich nog aannemelijker uitbreiden.

Er is geen oud archief in Waalwijk. Behalve de burgerlijke stand registers dateert alles van na 1853. Al het oude archief is in den Bosch; dat zijn is alleen maar het ^{bereik} oud-echt archief. Ein medewachter te Bleerle; twee in Waalwijk; van deze

Hooch

laatste doet een geregelde dienst in Bladelage. — Verder een nachtwachter in Waalwijk en een te Bleerle.

Wethouder Duynkerke is 48 jaren wethouder.

Daar pastoor Zuidgeest te Vordenhout (?) werd een vacante kolonie gesticht te Bleerle; daarvan werd een groot huis aan gekocht van de familie Davelmolt; het wordt ingenicht voor verpleging van 40 kinderen en bestaat door zes zusters uit Breda! — Daarbij de vacante kolonie niet voldoende apneemt, dan kan men er altijd nog een ander mannehuis van maken.

Den 14 Augustus 1917 kwam ik weer in Waalwijk; de vooren was ik ~~soete~~ in Nieuw Vossemeer gearriveerd.

Het genoegen mochtte ik kennis met de ~~nieue~~ nieuwe wethouders, de heeren Dekkers en Raaymakers. Voor al Dekkers, die mij een uitgeslapen baer liet. — Waalwijk heeft zich grote uitgaven voor goede verkeerswegen; de nieuwe weg Rosendaal - grens Rosendaal kustam gereed; de weg Steenbergen - Waalwijk (Bladel) is naargelang gereed; voor ± 2.000 fl. hadden de benodigde kleine traktor niet worden aangeschaft.

Cuyckers maakte een mooi plan voor een nieuw trajectlinie; het krijgt geen verdieping, omdat daar door het gezicht op de verouderde Waalsche kerk zou liggen. — De tijdsomstandigheden zijn oorsaak, dat men nog niet tot den band overgaat: middel, geen afstel.

De Nijlsmeeg wordt door het Rijk goed onderhouden; er is voor de gemeente geen reden, om de traverse door Waalwijk in het Rijk in beheer en onderhoud over te nemen.

B. en W. op het hant gebonden, om zich toch wat interesseren voor de taak van de Waalsche jeugd; er wordt al geen herhalings onderwijs gegeven; geen bieken onderwijs, alles, omdat er geen belachroosteling voor is. B. en W. kunnen toch wel wat doen om die balansstelling wat apte te maken.

Er is gebrek aan woningen; geen eigenlijke woning voor; na de oorlog, als de Belgen terug gaan, kunnen

Standaard.

er meer uitspraken en wij.

De arbeidende klasse heeft ~~te~~ vindt geen voldoende werk in de gemeente; zalen maken in Vlaardingen af, in Bergen op Zoom huren brood gaan verdienen.

Er wordt geen arbeide geleden. De komende winter baart geen grote zorgen.

De vooruitzichten voor den boomkweker zijn redelijk; er moet te veel tegen vaste prijzen aan de Regering worden uitgegaan. — De ophuizing van kunstmest was onvoldoende!

Er is in Waal een grote nestapal; veel stamboekme, de prijzen zijn berekend.

De paardenfokkerij is niet wat zij wensen kan; er worden zeer veel valentjes geboren. Maar de mensen zijn niet voldoende op de hoogte, en besteden niet voldoende zorg.

De coöperatieve stoomzuivelfabriek. — Voorzitter is melkhouder Dehlers — verwerkt al maar gelang den tijd van het jaar van 16000 tot 23000 liter melk. Er wordt veel bietenbouw getreven; een gemiddelde productie is 25000 kkg. per hectare.

Tiel Waal is sandgrond; klei vindt men er heelmaal niet.

Er zijn 3 briesen fabrieken en 1 steenfabriek; allen werken druk, vooral de draineerbriesen gaan goed.

De zaampfabriek uit Prinsenhage begon deze dagen een vrij grote groentendragery.

Er wordt veel gesmolten, daar rijk en arm; er wordt daarmee veel geld verdiened. Van inkwartieringsgelden wordt maandelijks f4000.- uitbetaald; een welkom bijtijd op dat inkomen van vele burger huishoudens. Er zijn nog ene Belgische vleeshellingen; aannemelijk waren er wel 10.000.

Den 7 juli 1921 bezocht ik van uit Vlaardingen de gemeenten Waal en Britte

Standaard.

De laatste Raadsverkiezing bracht 4 nieuwe Raadsleden, grote verandering, evenwel geen verbetering. De oppositie in den Raad is thans vrijwel gedaan; bij een volgende Raadsverkiezing zullen de arbeiders hun uiterste best doen om de meerderheid te halen, en zoó hun eischen te kunnen doorzetten.

Aan de grote waterleiding in Westbrabant doet Waal niet mede; het water in Weerden is ijzerhoudend; evengenoeg vrij goed. In Waal werden twee nortspijpen geslagen, in Weerden een, 57 dl. diep. —

De elektrificatie komt dit jaar in orde; in Waal komt een ondergronds net; de verlegging van de telefoon kost f8000. kosten! Het net te Weerden komt bovengronds.

De gehele distributie kosten zijn direct betaald uit de gewone inkomsten. Desniettemin daalt steeg de haaf. omstreeks in 1921 tot f63.000; en in 1922 zalter nog weer wat bijnaan.

Tegenvalg van het mond en klauwzeer moest in 1920 ruim de helft van het stamboekme opgeruimd worden; een ontzettende schade voor de eigenaren.

De varkensfokkerij neemt sterk toe; daar schijnt veel geld aan verdiened te worden.

Aan de landbouw winterzaai te Vlaardingen haalden dit jaar 5 jongens uit Waal hun diploma; nog 6 jongens volgen thans de les.

Het schijnt dat ten gevolge van de ontrukking van Frankrijk, daar vele gronden enge cultuurde blijven liggen. 200 jongen ressorteren naar Tours, aldaar bij boeren huurden wonen; ze wonen daar $1\frac{1}{2}$ uur eel elkaar, en hebben natuurlijk met de taal veel last. Voor goede boeren zouden daar zeer gemakkelijk nog verscheiden boerderijen te krijgen zijn.

Er is in Waal een bepaalde woningvoord; voor woningbouw met Rijks premie meldden zich vier personen aan.

Het basisonderwijs wordt indirect gesteund: voor Kleeding en voeding van kinderen krijgt het kerkebestuur te Weerden f450,- dat te Waal f550.- en

Groot.

bavondien $\text{f} 250$ voor een bibliotheek.

Het Raadhuis is erkend als een monument van geschiedenis en kunst; het zal met ~~rechte~~ riks subsidie versterkt worden. Kosten van restauratie $\pm \text{f} 18.000$. —

Ook de twee monumentale pompen op het marktplein voor het Raadhuis zijn als dusdanige monumenten erkend.

Het grote plein voor het Raadhuis zal op nieuw worden beplant met linden bomen; het staatsbosch beheer maakte daarvoor de plannen gereed.

De motorspuil ~~so~~ kostte $\text{f} 5.500$; zij voldoet uitstekend, voor de bediening zijn 5 menschen nodig: 1 bij den motor, 2 pijpvaarders, en 2 om voor de aankoppelingen te zorgen en de slangen na te kijken.

Er worden nog al steigerbieten gebeeld; per h.t. brengt die gemiddeld 25.000 k.l.f. op. Als de prijs van de bietken minder dan $\text{f} 20-$ is, is de verbouw niet meer loonend; immers, de kosten zijn als volgt:

zaad $17\frac{1}{2} \text{ k.l.f.}$	= $\text{f} 14.50$
wieden	84.50
rooien	45 —
Kunstnest	250. —
pacht land	75 —
Scheimaerde	100 —
	<u>121.50</u>
	<u>te betalen $\text{f} 484.50$</u>

Den 2^{den} juni 1925 kwam ik weer in Woerw, later op den dag ging ik nog naar Butte.

Het Raadhuis is verbaasd volgens de plannen van Cuypers; het ziet er buitengewoon goed uit. De inleiding van de lakaliteiten is door den gemeente secretaris aan de hand gedaan; met de eischen van den dienst is ten volle rekening gehouden. — Het mooie marktplein met zijn twee megaliaardige oude pompen is geëgaliseerd en op nieuw aangelegd met Blaemperken, sparren en lindebomen; ook hier heeft men het mogelijk gedaan om aan schoonheidseischen te voldoen, en is daarin

Woerw.

voortreffelijk geslaagd.

Jammer dat burgemeester Jutten, die dit alles tot stand bracht, daarvan hoogst waarschijnlijk zelf niet lang meer zal genieten: hij heeft een berouw gehad, spreekt dientengevolge moeilijk en erg onduidelijk, terwijl het luopen heel bewaarlijk gaat. Het verstand bleef goed, maar het lichaam is een wekk van wat het was. — Gelukkig is de secretaris uitstekend, en zal ik het met den burgemeester nog een bijt lang kunnen aanzien.

In den Raad zitten 6 baeren, 2 burgers en 3 arbeiders; haervan de arbeiders soms onmogelijk te benoedigen: schen stellen, schijnen de onderlinge verhoudingen toch niet slecht te zijn. Vooral de 2 burgers schijnen aan den raadsgenoot te zijn; veel meer dan de baeren, die, vooral voor de wegen, grote uitgaven maken.

Nu het Raadhuis klaar is, stelt de gemeente secretaris zich voor, dat de ordering en plaatsing van het oude archief over te gaan; daarvoor is op den zolder van het Raadhuis een mooie archiefkamer gebouwd. Het oude archief is thans in grote kisten verpakt, geborgen in een oud schoollokaal.

Voor den vleeschkeuringsdienst responsible staat onder Raasendaal; die dienst is niet in orde; het hoofd, de Heer Varkman, is niet berekend voor zijn taak.

Er is 's winters nog al wat werkeloosheid; de gemeente laat dan zo veel mogelijk werken. Het begint nu de campagne der steigerfabrieken en daerach het enige halve lhee.

Den baeren gaat het goed; zij verdienen veel geld en hebben een uitstekend jaar. Prachtig stambaelwe. Veel varkens worden gefolkt, veel dito egemest. Ondanks de paardenfabriek is goed loonend. In de stoomzuivelfabriek wordt op het moment 29.000 liter melk daags verwerkt. Voorzitter is nog wethouder Dekkers.

Veel bietenvoer: vooral het bietenvoer heeft grote waarde; het wordt met zorg verzameld en ingekuild; een blad staat verloren; om den suiker is de voorzijding waarde opraat.

Woon

Enkele jongens uit Woon volgen de lessen aan de landbouwtechnisch school in Moosendael.

Het elektriciteitsbedrijf gaat goed; de vele kleine motoren geven een strap; het maximum valt nooit 's avonds in den spitsbij, maar steeds overdag, als ~~alle~~ vele motoren tegelijk werken.

Berndienstje verscheen gevraagd Jutten, een dertigjarige schoone, moeder van 5 kinderen, waarvan de oudste 8 jaar is; zij is 25 jr jonger dan haar man. Hij deed, alsof zij verachtte, dat haar man nog geheel kan herstellen. Hij wond - althans dat beweerde hij - dat haar man nog steeds langzaam in beterschap dae-

Woon